

УДК 378:371.32

Микола Пригодій, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри методики навчання та управління навчальними закладами
Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

У статті розглядаються шляхи підвищення якості фахової підготовки майбутніх аграрників у вищому навчальному закладі. Обґрунтовано актуальність і доцільність забезпечення цілеспрямованого та системного формування полікультурної компетентності студентів і прищеплення їм знань, умінь, навичок налагодження міжкультурної комунікації як запоруки успішного професійного саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя. Актуалізовано значимість формування полікультурної компетентності майбутнього аграрника у процесі професійної підготовки, проаналізовано її сутність, виокремлено та обґрунтовано структурні компоненти полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі і розкрито їхній зміст.

Ключові слова: професійна підготовка, культура, полікультурна компетентність, структурні компоненти, толерантність, конструктивна взаємодія, гуманізм, етнофор.

Табл. 1. Літ. 13.

Николай Пригодий, доктор педагогических наук, профессор,
заведующий кафедрой методики обучения и управления учебными заведениями
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ ВУЗА

В статье рассматриваются пути повышения качества профессиональной подготовки будущих аграрников в высшем учебном заведении. Обоснована актуальность и целесообразность обеспечения целеустремленного и системного формирования поликультурной компетентности студентов и прививания им знаний, умений, навыков налаживания межкультурной коммуникации как залог успешного профессионального саморазвития и самосовершенствования на протяжении жизни. Актуализирована значимость формирования поликультурной компетентности будущего аграрника в процессе профессиональной подготовки, проанализирована ее сущность, выделены и обоснованы структурные компоненты поликультурной компетентности будущих специалистов аграрной отрасли и раскрыто их содержание.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, культура, поликультурная компетентность, структурные компоненты, толерантность, конструктивное взаимодействие, гуманизм, этнофор.

Mykola Pryhodiyy, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Head of the Teaching Methods and Management of Educational Institutions Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

FORMING THE MULTICULTURAL COMPETENCE OF FUTURE AGRARIANS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The globalization, which covers all spheres of public life, the EU enlargement, the involvement of foreign labour forces, delegating the employees and managers to a business trip to foreign countries, increasing the amount of the international working groups and corporations, the foreigners' migration and integration are arising the new demands of solving the everyday situations, especially in the professional sphere. There is the real necessity to recognize the cultural differences, to understand their values and develop the realization of the ethno-cultural specificity's influence of a personality's values system on such chief psychological processes, as perception, thinking and behaviour. Therefore, the mutual respect and recognition of the differences between native and foreign cultures enable adjusting of constructive collaboration and understanding with ethnophors.

Reforming the system of higher education also touches the improvement of the future agrarians' professional training aimed at the multicultural education of students, forming their civil position, national and humanistic consciousness, initiative and responsible attitude towards the future professional activity. The modern young generation of agrarians must become more familiar with spiritual values, norms and rules of public conduct, master an appropriate cultural level for adjusting the constructive interaction with people.

In the article the ways of improving the level of future agrarians' professional training at higher

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

educational establishments are viewed. Actuality and expediency of providing a purposeful and systemic forming of students' multicultural competence and inoculating them knowledge, abilities, skills of adjusting the cross-cultural communication as a mortgage of successful professional self-development and self-perfection during all life are substantiated. The significance of forming the future agrarians' multicultural competence in the process of professional training is topical in the article, its essence has been analyzed, the structural components of multicultural competence of future agrarians have been distinguished and substantiated and their maintenance has been exposed.

Keywords: professional training, a culture, a multicultural competence, structural components, tolerance, constructive cooperation, humanism, an ethnophor.

Постановка проблеми. Полікультурна освіта для України порівняно нове явище, яке значною мірою детермінує нову освітню політику держави. Характерними ознаками цієї політики є посилення етнізації змісту освіти, зростання ролі рідної та іноземної мов як засобів діалогу культур. На основі аналізу наукових джерел і практики поняття “полікультурна освіта розглядаємо як процес створення умов, механізмів і технологій адаптаційної інтеграції особистості майбутнього фахівця аграрної галузі у світову й національну культуру за допомогою освіти, виховання позитивного, толерантного ставлення до культурних відмінностей, розвитку навичок конструктивної взаємодії з представниками інших культур, визначення способів знаходження, підтримки й розвитку загальнолюдських цінностей у майбутніх фахівців аграрної галузі.

Сьогодні існує об'єктивна потреба у підвищенні якості професійної підготовки студентів-аграрників у контексті гуманітаризації аграрної освіти, як одного з пріоритетних напрямів модернізації сучасної вищої освіти, пошуку шляхів і засобів підготовки функціонально грамотних, професійно компетентних, конкурентоспроможних і мобільних фахівців, здатних успішно виконувати свої професійні обов'язки в нинішньому полікультурному середовищі. Отже, одним із пріоритетних завдань системи аграрної освіти є підготовка особистості студента до ефективної діяльності та спілкування в полікультурному соціумі, що пов'язано з усвідомленням культурного розмаїття, толерантним ставленням до етнофорів і здатністю до культуродоцільної поведінки відповідно до конкретних соціокультурних умов.

Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до життя в полікультурному суспільстві – актуальна проблема сьогодення, зумовлена не лише національним і релігійним складом суспільства, але й значно глибшими, соціально-психологічними особливостями людини: індивідуальністю кожної особистості, її прагненням зберігати й збагачувати власну самобутність, потребою людей об'єднуватися не лише на історичному ґрунті або за національною

ознакою, але й за інтересами, тобто відповідно до певних ціннісних орієнтацій, гендерних і вікових особливостей, спільних професійних функцій, соціальних ролей, соціального статусу тощо. У зв'язку із цим особливою актуальністю набуває формування полікультурної компетентності у майбутніх фахівців аграрної галузі.

Аналіз основних досліджень і публікацій з проблеми формування полікультурної компетентності студентів дає підстави стверджувати, що дана проблема є недостатньо розкрита. Зокрема недослідженою стороною цього питання залишається полікультурна компетентність у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі. Водночас варто також зазначити наявність чималого досвіду з проблеми компетентності, який накопичено у психолого-педагогічній літературі, що може стати основою формування полікультурної компетентності майбутніх аграрників. Зокрема розкриттю сутності полікультурної компетентності та її змістового наповнення присвятили свої праці Р. Агадулін [1], В. Бушкова [2], І. Васютенкова [3], Л. Гончаренко [4], Л. Данилова [5], А. Зубко [4], О. Івашко [11], Р. Кравець, В. Кузьменко [4], І. Кушнір [9], Л. Перетяга [10], І. Соколова [11] та ін.

Метою статті є обґрунтування актуальності цілеспрямованого формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі, розгляд полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі, розкриття її сутності, визначення її змісту і структури.

Виклад основного матеріалу. Компетентність є інтеграційною якістю особистості, яка забезпечує ефективність її функціонування в професійній діяльності. Водночас сутність діяльності, в якій реалізується компетентність, визначає предметний зміст останньою: професійно-технічна, управлінська, комунікативна, інформаційна компетентність тощо. Відтак полікультурна компетентність характеризує здатність особистості до ефективного життя, діяльності, взаємодії у полікультурному суспільстві. Під полікультурністю суспільства ми розуміємо різноманіття етнічних, релігійних, вікових, гендерних, професійних культур, молодіжних субкультур, а прийняття цього

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ

різноманіття виражається у здатності жити і працювати в полікультурному середовищі [5].

Результати досліджень вказують на те, що компетентність може бути представлена сукупністю контекстних знань і діяльнісно-поведінкових умінь, здібностей застосовувати теоретичні знання, а також низкою мотиваційно-ціннісних характеристик особистості, які спрямовують людину діяти певним чином відповідно до отриманих знань і вдосконалювати свої уміння і навички [1; 4]. Отож цілком логічним є виокремлення таких структурних компонентів:

- *когнітивного*, який охоплює спектр знань і теоретичних умінь, необхідних для ефективної життєдіяльності в полікультурному середовищі;

- *мотиваційно-ціннісного*, для якого характерним є опанування гуманістичних цінностей для конструктивного функціонування в полікультурному суспільстві, встановлення толерантних стосунків із представниками інших соціально-культурних груп і мотивація до міжкультурної взаємодії;

- діялісно-поведінковий компонент складають уміння вирішувати міжкультурні проблеми, ефективно діяти в полікультурному середовищі, здійснювати активну взаємодію з представниками різних культур.

За предметно-змістовною приналежністю усі компетентності можна поділити на дві групи: професійні та загальносоціальні. Полікультурна компетентність майбутнього фахівця аграрної галузі належить до загально соціальної групи компетентностей. Вона виходить за межі професійної діяльності фахівця аграрної галузі та забезпечує активну життєдіяльність особистості, її здатність орієнтуватися й адекватно сприймати різні сфери соціокультурної дійсності, гармонізує внутрішній світ людини і її стосунки із суспільством [8; 12]. Когнітивний зміст полікультурної компетентності komponують базові знання, пов'язані з наявністю міжкультурних відмінностей. На основі цих знань формується чутливість та ціннісне, шанобливе ставлення до культурних відмінностей, усвідомлення унікальності культур, терпимість і позитивне ставлення до неординарної поведінки й мислення, відсутність завищених очікувань від спілкування з представниками інших культур [13].

Однак, для майбутнього фахівця аграрної галузі така якість має і професійне значення, оскільки в контексті гуманітаризації аграрної освіти та приведенні її у відповідність до європейських стандартів випускники університетів повинні вміти працювати з етнофорами, правильно розуміти людську відмінність, бути толерантними

до них, вміти вести діалог культур, знаходити спільну мову, утверджувати власною поведінкою і словами культурний плюралізм в суспільстві [8, 84]. Отож нині фахівці аграрної галузі повинні не лише вміти жити в полікультурному середовищі, взаємодіяти з його представниками, але й поширювати ідеї культурного плюралізму, сповідувати терпимість і толерантність до інакодумців.

Професійний зміст полікультурної компетентності майбутнього фахівця аграрної галузі пов'язаний із такими аспектами, як:

- усвідомлення полікультурних особливостей професійного середовища, культурних відмінностей у колективі, пов'язаних з національно-релігійною, віковою, гендерною та іншою приналежністю, шанобливе ставлення до них;

- уміння діяти, зважаючи на культурні особливості суб'єктів сільськогосподарської діяльності, зберігаючи при цьому власну культурну ідентичність;

- здатність організовувати конструктивну міжкультурну взаємодію у колективі та використовувати міжкультурні відмінності для збагачення власного культурного досвіду під час взаємодії з етнофорами;

- знання і врахування психологічних особливостей сприйняття та поведінки особистості, зумовлених її культурною належністю;

- здатність налагоджувати полікультурну взаємодію під час сільськогосподарської практики, прогнозувати, попереджати й вирішувати міжкультурні конфлікти в колективі [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9].

Відштовхуючись від викладеного вище, ми трактуємо полікультурну компетентність аграрника як інтегративну особистісно-професійну якість, яка впливає на його здатність ефективно брати участь у соціальних процесах полікультурного суспільства, здійснювати міжкультурну взаємодію, враховувати полікультурний склад суб'єктів професійної діяльності та використовувати його характеристики й особливості для розв'язання завдань сільськогосподарської діяльності, а також здійснювати діалог культур. Ця якість з предметної точки зору вміщує у себе професійне і загальносоціальне змістове наповнення, а зі структурної – сукупність когнітивного (знання і теоретичні вміння), мотиваційно-ціннісного (цінності, взаємини, установки) і діялісно-поведінкового (навички спілкування, поведінки та полікультурної взаємодії) компонентів. Зміст

**ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ**

компонентів ми виокремили на основі аналізу сутності полікультурної компетентності, міжкультурного спілкування і полікультурної освіти, які досліджували Р. Агадуллін [1], В. Бушкова [2], І. Васютенкова [3], Л. Гончаренко [4], Л. Данилова [5], А. Зубко [4], О. Івашко [11], Р. Кравець, В. Кузьменко [4], І. Кушнір [9], Л. Перетяга [10], І. Соколова [11], О. Щеглова [13] (див. таблицю 1).

Рівень сформованості полікультурної компетентності майбутніх фахівців можна визначати за когнітивним, мотиваційно-

ціннісним, діяльнісно-поведінковим показниками [10]. Когнітивний критерій складають повнота, правильність, логічність, усвідомленість знань, відображених у змісті когнітивного структурного компонента полікультурної компетентності. Оцінка знань може здійснюватися в процесі поточного та підсумкового контролю за допомогою письмового або усного опитувань, тестування на основі традиційних вимог до знань студентів. Когнітивний критерій сформованості полікультурної компетентності є повноцінна система полікультурних знань.

Таблиця 1.

Полікультурна компетентність майбутнього фахівця аграрної галузі

Структурні компоненти	Предметно-змістовні компоненти	
	Загальносоціальний компонент	Професійний компонент
Когнітивний	Знання культури, різноманітності та особливостей субкультури, їх співвідношення і динаміки, специфіки та закономірностей міжкультурної комунікації, культурної толерантності, соціокультурної ідентичності та полікультурної сутності особистості. Знання про шляхи налагодження міжособистісних взаємин у полікультурному колективі з урахуванням культурних особливостей учасників взаємодії.	Знання вікових, гендерних, національно-релігійних, професійно-культурних особливостей суб'єктів взаємодії; умінь визначати полікультурні характеристики і особливості світосприйняття суб'єктів сільськогосподарської діяльності, колективу; умінь вибудовувати конструктивні взаємовідносини і запобігати міжкультурним конфліктам. Знання основ полікультурної взаємодії під час сільськогосподарської практики, шляхів налагодження міжкультурної взаємодії на основі толерантного ставлення до культурних відмінностей.
Мотиваційно-ціннісний	Визнання цінності культурної самобутності та індивідуальної неповторності особистості співрозмовника, унікальності та рівноцінності різних культур і субкультури. Культурний плюралізм і толерантне відношення до культурної самобутності людини. Інтерес до представників інших культур, спрямованість на конструктивну взаємодію з ними. Бажання попередити і подолати існуючі міжкультурні протиріччя, відсутність негативних стереотипів у сприйнятті інших культур.	Ціннісне ставлення до колег-етнофорів як носіїв культурної самобутності, до полікультурності професійного середовища, сприйняття полікультурності як чинника взаємозбагачення особистого культурного досвіду. Інтерес до особливостей світосприйняття представників інших культур, спрямованість на їх аналіз та рефлексію власних почуттів і взаємин. Прагнення налагодити ефективну співпрацю з колегами як представниками іншої культури, потреба в спілкуванні з етнофорами. Прагнення допомагати колегам у проблемних ситуаціях, пов'язаних з міжкультурними розбіжностями в колективі.
Діяльнісно-поведінковий	Участь в міжкультурному спілкуванні (стихійному або організованому), в культурному обміні. Придушення проявів нетерпимості до культурних особливостей, проявів ксенофобії, шовінізму. Відстоювання ідей рівності та гідності усіх культур, права кожного народу та кожного культурного співтовариства на самоствердження і збереження своєї культурної самобутності, забезпеченню поваги й шанобливого ставлення до неї.	Участь в обміні досвідом з іноземними колегами в аграрній галузі, які мають різний досвід роботи, дотримуються різних підходів обробітку землі, реалізують різні технології вирощування сільськогосподарських культур. Організація конструктивних взаємин, співпраці з урахуванням їхніх національної, вікової, гендерної, статусної, професійної приналежності. Облік і використання культурного досвіду і культурної самобутності при конструюванні змісту майбутньої співпраці, налагодження діалогу культур.

Мотиваційно-ціннісний критерій – інтеріоризація цінностей, прояв інтересів і мотивів, поданих у змісті мотиваційно-ціннісного компонента полікультурної компетентності. Ступінь інтеріоризації полікультурних цінностей варіює: вони можуть не визнаватися особистістю як значимі; їхня соціальна значущість може виявлятися на теоретичному рівні або відкидатися (повністю або частково); нарешті, полікультурні цінності майбутній фахівець аграрної галузі може усвідомлювати як особистісно значущі для життя у суспільстві й успішної професійної діяльності.

Діяльнісно-поведінковий критерій вказує на активність та успішність (продуктивність) дій. Активність визначають інтенсивність міжкультурної взаємодії у загальносоціальному та професійному аспектах, рівень ініціативи і самостійності. За цим показником майбутній фахівець аграрної галузі може демонструвати пасивність (відсутність ініціативи, неучасть у міжкультурній взаємодії), вимушену активність (ситуативну участь, яка детермінована зовнішніми обставинами; ініціатива відсутня) або творчу активність (внутрішньо мотивовану, добровільну участь у діалозі культур, прояв ініціативи в організації міжкультурної взаємодії). Успішність виконання дій визначається мірою досягнення запланованих результатів міжкультурної взаємодії – від невдалих дій до дій, які призводять до повноцінного досягнення окреслених цілей. Найбільш адекватним способом оцінювання цієї складової полікультурної компетентності є кількісно-якісний аналіз діяльності та поведінки студентів, а також результатів їхніх дій, що проводиться за допомогою педагогічного спостереження й експертної оцінки.

Висновки. На основі проведених досліджень ми дійшли висновку, що у полікультурній освіті вбачають побудову навчально-виховного процесу на принципах культурного плюралізму, визнанні рівноцінності та рівноправ'я усіх національних, етнічних і соціальних груп, неприпустимість дискримінації людей за національними й релігійними ознаками, розуміння різноманітності суспільства як значимого чинника його розвитку, забезпечення адаптації людини до умов життя, що швидко змінюються, формування багатогранної картини світу. Мета полікультурної освіти майбутніх фахівців аграрної галузі – формування особистості, здатної до активної та успішної життєдіяльності у багатонаціональному середовищі, яка вмє жити в мирі й злагоді з людьми різних національностей, рас, вірувань, тобто володіє полікультурною компетентністю.

Отже, для формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі в зміст практичних занять необхідно вводити відомості про соціокультурні й лінгвокраїнознавчі особливості різних народів, знайомити студентів-аграрників з їхніми закономірностями. Таке поліфункціональне розуміння освіти охоплює мовний, соціокультурний, особистісно-розвивальний аспекти та дає всі підстави говорити про виховання студента-аграрника як полікультурної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агадуллін Р.Р. *Полікультурна освіта: методолого-теоретичний аспект* / Р.Р. Агадуллін // *Педагогіка і психологія*. – 2004. – №3. – С. 18–29.
2. Бушкова В. *Креативність нелінійного мислення у багатомовному та полікультурному навчальному просторі* / В. Бушкова // *Вища освіта України*. – 2003. – №2. – С. 120–125.
3. Васютенкова І.В. *Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последилового образования: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01* / І.В. Васютенкова. – СПб., 2006. – 27 с.
4. Гончаренко Л.А. *Розвиток полікультурної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів* / Л.А. Гончаренко, А.М. Зубко, В.В. Кузьменко. – Херсон: РІПО, 2007. – 176 с.
5. Данилова Л.Ю. *Формирование поликультурной компетентности студентов* / Л.Ю. Данилова // *Учитель*. – 2007. – №3. – С. 12–15.
6. Еришов В.А. *Поликультурное образование в системе образовательной подготовки учащихся средней школы: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01* / В.А. Еришов. – М., 2000. – 194 с.
7. Заслюженюк В.С. *Формування в школярів культури міжнаціонального спілкування* / В.С. Заслюженюк, В.В. Присакар // *Педагогіка і психологія*. – 1999. – №2. – С. 22–28.
8. Кравець Р.А. *Структурні компоненти полікультурної компетентності майбутніх фахівців аграрної галузі* / Р.А. Кравець // *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал*. – 2013. – Випуск 1-2. – С. 80–86.
9. Кушнір І.М. *Компоненти полікультурної компетентності іноземних студентів* / І.М. Кушнір // *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*. – 2008. – №13. – С. 73–78.
10. Перетяга Л.Є. *Зміст і показники полікультурної компетентності молодших школярів* / Л.Є. Перетяга // *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальній школі*. – 2009. – №2. – С. 262–266.

**ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ВНЗ**

11. Соколова І.В. *Формування полікультурної компетентності у майбутніх учителів-філологів / І.В. Соколова, О.А. Івашко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. – Серія: Педагогічні науки. – 2009. – №1. – С. 162–167.*

12. Сохань Л.В. *Життєва компетентність особистості / Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.*

13. Щеглова Е.М. *Развитие поликультурной компетентности будущих специалистов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Е.М. Щеглова. – Омск, 2005. – 164 с.*

REFERENCES

1. Ahadullin, R.R. (2004). *Polikultura osvita: metodoloho-teoretychnyi aspekt* [Multicultural education: methodological-theoretic aspect]. *Pedagogy and Psychology*, no. 3, pp. 18–29. [in Ukrainian].

2. Bushkova, V. (2003). *Kreatyvniest neliniinoho myslennia u bahatomovnomu ta polikulturnomu navchalnomu prostori* [Creativity of the nonlinear thinking in multilingual and multicultural educational environment]. *Higher Education of Ukraine*, no. 2, pp. 120–125. [in Ukrainian].

3. Vasuyutenkova, Y.V. (2006). *Razvitiie polikulturnoi kompetentnosti uchitelia v usloviakh poslediplomnoho obrazovaniia* [Development of the multicultural competence of a teacher in the conditions of postgraduate education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. SPb., 27 p. [in Russian].

4. Honcharenko, L.A., Zubko, A.M. & Kuzmenko, V.V. (2007). *Rozvytok polikulturnoi kompetentnosti pedahohiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [Development of the multicultural competence of teachers of general educational institutions]. Kherson: RIPO, 176 p. [in Ukrainian].

5. Danylova, L.Yu. (2007). *Formirovaniie polikulturnoi kompetentnosti studentov* [Forming the multicultural competence of students]. *Teacher*, no. 3, pp. 12–15. [in Russian].

6. Yerшов, V.A. (2000). *Polykulturnoie*

obrazovaniie v systeme obrazovatelnoi podgotovki uchashchikhsia sredney shkoly [Multicultural education in the system of educational training pupils of the secondary school; scientific paper]. *Candidate's thesis*. Moscow, 194 p. [in Russian].

7. Zasluzheniuk, V.S. & Prysakar, V.V. (1999). *Formuvannia v shkoliariv kultury mizhnatsionalnoho spilkuvannia* [Forming the schoolchildren's culture of international communication]. *Pedagogy and Psychology*, no. 2, pp. 22–28. [in Ukrainian].

8. Kravets, R.A. (2013). *Strukturni komponenty polikulturnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi* [Structural components of future agrarians' multicultural competence]. *Continuing Professional Education: The theory and Practice. The scientific and methodological journal*, no. 1-2, pp. 80–86. [in Ukrainian].

9. Kushnir, I.M. (2008). *Komponenty polikulturnoi kompetentnosti inozemnykh studentiv* [Components of foreign students' multicultural competence]. *Teaching at the languages at higher educational institutions at the present stage*. No. 13, pp. 73–78. [in Ukrainian].

10. Peretiaha, L.Ye. (2009). *Zmist i pokaznyky polikulturnoi kompetentnosti molodshykh shkolyariv* [Contents and indexes of junior schoolchildren's multicultural competence]. *Pedagogy of formation of a creative person at higher and general school*. No. 2, pp. 262–266. [in Ukrainian].

11. Sokolova, I.V. & Ivashko, O.A. (2009). *Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti u maibutnikh uchyteliv-filolohiv* [Forming the future teachers-philologists' multicultural competence]. *A collection of scientific works of Berdyansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*. No. 1, pp. 162–167. [in Ukrainian].

12. Sokhan, L.V., Yermakova, I.H. & Nesen, H.M. (2003). *Zhyttieva kompetentnist osobystosti* [The vital competence of a person]. Kyiv: Bohdana, 520 p. [in Ukrainian].

13. Shcheglova, E.M. (2005). *Razvitiie polikulturnoi kompetentnosti budushchykh spetsyalystov*: [Development of future specialists' multicultural competence; scientific paper]. *Candidate's thesis*. Omsk, 164 p. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 03.12.2017

13 грудня 2017

Святого апостола Андрія Первозванного

13 грудня Православна Церква вшановує святого Андрія Первозванного, одного з 12 найближчих апостолів Христових. Він з'єднав своїми стопами Святу Землю та Київські пагорби, ще в далекому I столітті принісши сюди світло Євангелія та благословення Спасителя.

